

Geen sprookjes, zoals in 2015, maar vrouwen in het vwo-examen van dit jaar, dat door ruim 4800 kandidaten werd afgelegd. Belangrijke vrouwelijke schilders, dansende en dodende wraakgodinnen en moderne meiden en muzen. Een enkeling klaagde over het 'feministische karakter' van het examen, maar op de sociale media gaven kandidaten vooral aan dat ze heel blij waren geworden van Bowie en Stromae in het laatste onderdeel over androgynie in de popmuziek.

De resultaten

Na de afname vulden 342 docenten de zogenaamde quick-scanvragen in, waarin zij te kennen gaven dat het examen precies goed van lengte, niet te moeilijk en niet te gemakkelijk was en dat de inhoud voldoende, goed en zelfs zeer goed aansloot op het gegeven onderwijs. Docenten konden ook een waarderingscijfer geven en deelden ruimhartig zevens (50%), achten (20%) en zelfs negens uit. Toch gaf een enkeling een 4 of een 5 en vond 23% dit examen een 6 waard.

Uit de statistische toets- en itemanalyse bleek het examen toch gemakkelijker dan de docenten dachten. Het is wat beter gemaakt dan de jaren ervoor en dat leidde bij de normering tot een N-term van 0,5. Bij die N-term is het gemiddelde cijfer 6,3 en heeft 19% van de kandidaten een onvoldoende.

Moeilijke en gemakkelijke vragen

Het examen bevatte enkele vragen die moeilijk bleken. De Nederlandse vrouw, die in de Gouden Eeuw haar huis grondig poetste, hield haar omgeving op die manier figuurlijk schoon van zonden. Een net huishouden als tegenwicht voor de verlokkingen van de weelde uit die tijd. Slechts 34% van de kandidaten kon deze calvinistische moraal goed uitleggen. Een volgende vraag die lastig bleek, was waarom de tragedie *Medea* niet geschikt werd geacht voor een massapubliek. Velen gaven als antwoord dat het verhaal geen happy end had. Maar dat moest volgens het correctievoorschrift expliciet fout gerekend worden. Menig docent was het daar niet mee eens. Het argument voor het uitsluiten van dit antwoord was, dat tragedies altijd tragisch aflopen en desondanks aan het grote publiek worden voorgezet. De vraag ging over deze speciale tragedie en moest dan ook specifieker beantwoord worden. De derde moeilijke kwestie was de vraag naar de conventie die werd doorbroken, doordat Marcel Duchamp kunstwerken signeerde met de naam van zijn alter ego. Bedoeld werd de conventie dat de (al dan niet beroemde) maker van een kunstwerk van belang is. Door niet als zichzelf maar als een ander te signeren, geeft de kunstenaar aan dat het werk voor zichzelf moet spreken en dat het er niet toe doet wie het heeft gemaakt. Omdat Duchamps alter ego een vrouw was, Rose Sélavy, gaven kandidaten antwoorden over man-vrouwconventies in plaats van conventies in de kunst. De begeleidende tekst wees nadrukkelijk op de kunst, maar nog geen 40% gaf het juiste antwoord.

Ongeveer 80% van de kandidaten wist hoe de Republiek der Nederlanden haar welvaart verwierf in de zeventiende eeuw. Ook konden ze verschillende manieren noemen waarop een meester-schilder aan inkomsten kwam. De verklaring van de belangstelling van negentiende-eeuwse schrijvers voor legenden met zeemeerminnen en witte geestverschijningen leverde eveneens weinig problemen op. De meesten konden goed uitleggen hoe een choreografie verbeeldt dat iemand niet kan ontsnappen en ook bleek de vraag naar Bowie's androgynie en de ophef daarover, gemakkelijk.

Blok 1 Vrouwen in de kunst

Het eerste blok ging over de burgerlijke cultuur in de zeventiende eeuw, met vragen over de rol van de vrouw. Buitenlandse reizigers die onze steden bezochten, verbaasden zich over de bazigheid en de grote bedrijvigheid van de Hollandse vrouw. Op schilderijen worden ze afgebeeld in het huishouden dat ze bestieren, of als regentessen aan een bestuurstafel. Judith Leyster was de eerste en lange tijd enige vrouwelijke meester-schilder van de stad Haarlem. Ze maakte een zelfportret, waaraan de kwaliteit van een meester-schilder zijn af te lezen. Leyster schilderde veel vrolijke

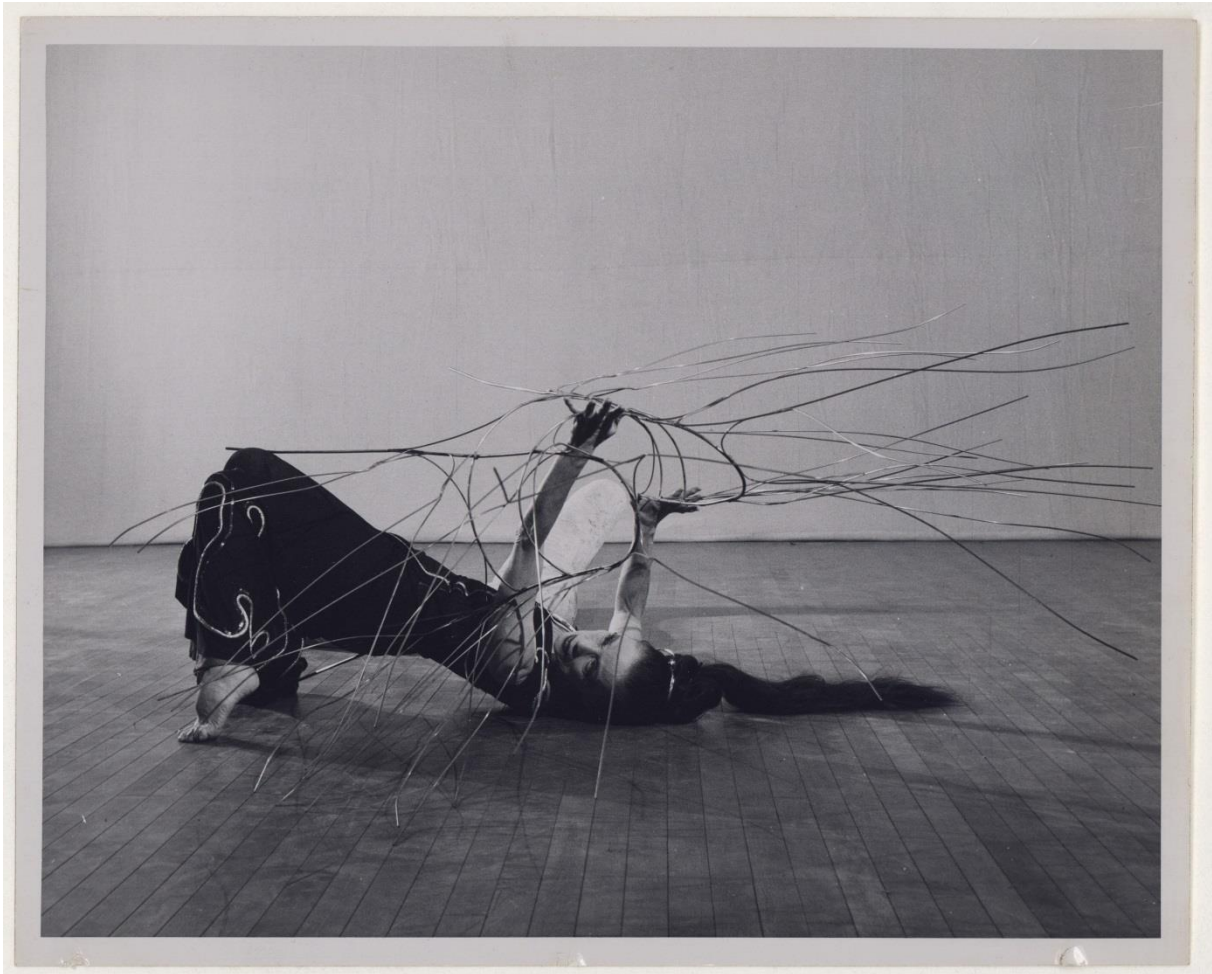
gezelschappen en musicerende mensen en via dat genre werden vragen gesteld over de muziekpraktijk van de burgerij. De positie van de vrouw in de beeldende kunst bleef nog eeuwenlang achter bij die van mannelijke kunstenaars. Pas in 2015 werd voor het eerst een vrouw tot 'kunstenaar van het jaar' gekozen. Dat was Marlene Dumas, die in 2014 een grote overzichtstentoonstelling had in het Stedelijk Museum. Ook zij schilderde een zelfportret, met de titel *Sleep of reason*.



Dumas is herkenbaar, maar het is duidelijk dat ze niet in de eerste plaats streefde naar een natuurgetrouwe gelijkens. Kandidaten moesten uitleggen welke inhoud in dat zelfportret wordt gesuggereerd. Ze konden een contemplatieve inhoud afleiden uit de gesloten ogen en gevouwen handen van iemand die zich naar binnen keert. De titel wijst, afgezien van associaties met Goya, op het loslaten van het bewuste, waardoor het onbewuste, spontane, intuïtieve op kan komen. Verder geeft de ongedetailleerde, schetsmatige, expressieve manier van schilderen het idee van vluchtigheid of een momentopname en versterkt deze vormgeving het emotionele of persoonlijke. In een filmpje legt Dumas uit dat de huidige massacultuur een wereld van beelden is. Een schilderij moet méér zijn dan een 'image', een beeld en daarmee wordt het beeld voor de kunstenaar een last. Dumas gebruikt beelden uit de massamedia, krantenfoto's, stills uit films en geeft ze een algemeen menselijke betekenis in haar schilderijen. In de pers ontstond een polemiek over de vraag of de roem van Dumas gerechtvaardigd was. Kandidaten mochten in de slotvraag van het blok daarover hun mening geven. Getoetst werd niet of ze het werk al dan niet bewonderden, maar of ze konden uitleggen of de manier waarop Dumas beelden uit de massamedia omzet in schilderijen, deze beelden al dan niet tot kunst verheft en waarom.

Blok 2 Wraakgodinnen

Wraakzuchtige vrouwen in de dans en in de film waren het onderwerp van een blok over romantiek, de moderne en postmoderne cultuur. Heinrich Heine beschreef in de negentiende eeuw de wili's, geesten van vrouwen die door hun geliefden zijn bedrogen. Het zijn romantische personages die het sublieme vertegenwoordigen: beeldschoon van uiterlijk, maar tegelijk wreed en angstaanjagend. Het sublieme is al een paar keer aan de orde gekomen in de examens, als onmisbaar onderdeel van de esthetica van de negentiende eeuw. In het ballet *Giselle* jagen wili's mannen de dood in. De wraak wordt verbeeld via esthetische principes in de choreografie, in pantomime en formaties. In Martha Graham's *Cave of the heart* wordt de wraak expressionistisch verbeeld door middel van krachtige bewegingen.



Een 'stekeljurk' van Isamu Noguchi voor deze Medea maakt de danseres agressief en onbenaderbaar, maar ook tot een eenzame gevangene van zichzelf en versterkt zo haar woede en jaloezie. Over de wrekende Medea, die haar ex-geliefde straft door hun beider kinderen te vermoorden, is een film gemaakt door Pier Paolo Pasolini, die via dit verhaal het opkomend kapitalisme bekritiseert. In *Kill Bill* uit 2003 wordt wederom een ex-geliefde gewelddadig gestraft. Regisseur Tarantino vindt geweld de meest gemakkelijke factor in zijn film en geeft het op een postmodernistische manier vorm. Op allerlei manieren vergroot hij dit geweld uit, zodat het komisch wordt en op een bepaalde manier zelfs een vorm van esthetiek.

Blok 3 Man of vrouw

Het laatste blok van het examen begon met de emancipatie, die vrouwen letterlijk en figuurlijk uit hun keurslijf bevrijdde. Aan de veranderingen in de mode was dat duidelijk te zien: omstreeks 1900 benadrukte het korset de vrouwelijke vormen in een zandlopersilhouet. Na de Eerste Wereldoorlog

gingen vrouwen losse kleding dragen, waarin ze letterlijk meer bewegingsvrijheid hadden. De kunstenares Meret Oppenheim, muze van fotograaf Man Ray, bekleedde in 1936 een theekopje met bont en speelde zo met het traditionele beeld van de thee schenkende vrouw, die zacht en aaibaar maar ook ongetemd wild en dierlijk kan zijn. Het servies wordt onbruikbaar, het object vervreemdend en surrealistisch en daarmee kan het werk metaforisch worden uitgelegd. De dadaïstische kunstenaar Marcel Duchamp speelt op een andere manier met het vrouwelijke, door zichzelf als Rose Sélavy te laten fotograferen. David Bowie was een gender bender voordat dit woord bestond en de Belgische artiest Stromae is in zijn clip *Tous les mêmes* half als man, half als vrouw geschminkt en gekleed.



Het lied en de clip gaan over de verschillen tussen de geslachten, maar de boodschap is dat we in wezen allemaal gelijk zijn. In de clip wordt deze inhoud met grime, spel, kleur en decor verbeeld en de meeste kandidaten konden goed uitleggen hoe dat was gedaan.